

Artikel 2 Kun je dyslexie voorkomen? (deel 2 van 10-delige serie)

Het antwoord op de vraag in dit artikel of je echte dyslexie kunt voorkomen kan niet anders zijn dan: **nee**, mits je er vanuit gaat dat je het label dyslexie pas kunt hanteren als een kind, indien van toepassing, speciale hulp heeft gehad door een specialist. In artikel 1 hebben we er voor gepleit om de diagnose zo laat mogelijk te stellen omdat uit onderzoek is gebleken dat minstens 20% van de kinderen na behandeling op het niveau van de groepsgenoten is gekomen. Echte dyslexie kun je dus niet voorkomen. (lit. 8)

Een andere vraag is of je **leesproblemen** kunt voorkomen of vertragingen in de ontwikkeling van de leesvaardigheid. Het antwoord daarop is: **ja**. In dit artikel gaat het over: moet je echt beginnen bij de kleuters?, wat is goed leesonderwijs en een goed zorgsysteem, is dyslexie echt een probleem van de kwaliteit van het onderwijs?, Vernooy en Bosman, etc.

Hoewel het in deze artikelenserie vooral gaat over het technisch lezen, zullen we in dit tweede artikel twee tips geven voor goed spellingonderwijs, nl. de Fehlerkartei en het procesgerichte dictee. Daarmee kunt u veel spellingproblemen voorkomen.

2.1 Dyslexie kun je niet voorkomen, maar leesproblemen wel

In het eerste artikel is al aangegeven dat er een groep kinderen is die, ondanks alle hulp, toch zwak blijft lezen en spellen. De problemen van deze kleine groep kinderen is niet te voorkomen, maar er is een groep kinderen, waarvan een deel nu wordt gediagnosticeerd als EED die dat label ten onrechte krijgen. Dat heeft te maken met het feit dat de zorginstellingen niet even nauwkeurig zijn in het hanteren van de criteria (lit 1.) en het heeft te maken met het feit dat het leesonderwijs nog beter kan. Sommige scholen melden immers nauwelijks kinderen aan voor het vervolgtraject (lit. 2) en het is bekend dat in elk geval 20% van de EED-kinderen na de externe hulp weer –op niveau zijn-.

Nogmaals sommige kinderen die nu een EED-diagnose krijgen, hebben geen dyslexie omdat er bij het diagnosticeren te –rekkelijk– te werk is gegaan (lit .1 en lit. 24) en omdat er toch te weinig gerichte begeleiding heeft plaats gevonden. Dat wordt ook wel vals-positief genoemd of pseudo-dyslexie. (lit.3) Daarnaast is het zo dat er een groot aantal kinderen is dat na de begeleiding door de zorginstelling weer-bij- is. (lit. 1) Die onjuiste diagnoses hadden voorkomen kunnen worden als men de diagnose dyslexie pas stelt nadat er specialistische hulp is geboden (niveau 4), maar nogmaals: de echte dyslexie kan niet voorkomen worden.

2.2 Beginnen bij de kleuters?

De vraag is wat je kunt doen om leesproblemen of pseudodyslexie te voorkomen. Volgens v.d. Leij (lit. 4) zou je in de kleuterperiode al aan klankherkenning en letterkennis moeten werken om leesproblemen te voorkomen. Die voorschotbenadering met de programma's *Letters in beweging* en *Bouw* of het *Voorloper* van Pravoo zou een bijdrage kunnen leveren om leesproblemen te voorkomen. Ook Vernooy pleit voor de voorschotbenadering in de vorm van auditieve activiteiten (zelfs auditieve analyse) en het leren benoemen van 15 letters (lit. 5)

Van der Pol (lit. 6) stelde echter vast dat niet de letterkennis, maar de literaire beleving (luisteren naar verhalen, etc) bijdraagt aan het latere proces van leren lezen.

Waar je voor kiest in groep 1 en 2, is echter niet alleen evidence based, maar ook vision based in de zin dat het bepaald wordt door de visie op kleuters en kleuteronderwijs. (lit. 9) Het kan immers zo zijn dat u andere ontwikkelingsaspecten belangrijker vindt dan het oefenen van de auditieve analyse en letterkennis bij deze jongen kinderen. Veel van die inhouden komen immers in groep 3 nogmaals aan de orde.

Het is wel aannemelijk dat het goed is voor kinderen dat ze bezig zijn met klanken. Geletterdheid in de vorm van interactief voorlezen, begrijpend lezen, woordenschatvergroting, boekpromotie en een goed ingerichte leesschrijfhoek zijn in het kleuteronderwijs ook essentieel. Op deze terreinen ligt er een grote taak voor het onderwijs in groep 1 en 2.

Maar of de kinderen kunnen/moeten beginnen met het leren lezen moet in groep 1 en 2 door de interesse van het kind bepaald worden. De beheersing van 16 letters hoort niet tot de core business van groep 1 en 2. Ten aanzien van de voorschotbenadering zien we wel een functie voor kleuters met een groep 2-verlenging in de periode van januari tot juni.

2.3 Goed leesonderwijs; wat is dat?

De meeste kinderen leren in groep 3 lezen met een versie van Veilig leren lezen, Actief leren lezen of Lijn 3 en daarna maakt men vaak gebruik van de methode Flits, Estafette, Karakter, Atlantis, o.i.d. Op zichzelf zijn dit allemaal goede leesmethoden omdat er instructie wordt gegeven en omdat ze oefenvormen bevatten met betrekking tot een groot scala aan woordtypen. Er zijn geen slechte leesmethoden. Uit een (lang geleden) onderzoek van 1995 bleken er geen grote verschillen in resultaten tussen de methoden onderling (lit. 7) Uit een onderzoek van Blok en anderen bleek echter dat de methoden van 1991 (Leeslijn, Leessleutel en Veilig leren lezen) tot een leeropbrengst leiden die hoger is dan de in het Cito- leerlingvolgsysteem vastgestelde normopbrengst. Het is dus wel mogelijk om met een goede methode boven verwachting te presteren. (lit.11)

Het is echter de vraag of die methoden door iedereen goed worden gebruikt en dat brengt ons bij de vraag wat goed leesonderwijs is. Volgens Bosman en Vernooy (lit. 10) kan het percentage kinderen met dyslexie (of beter gezegd kinderen met een zwakke leesprestatie) worden verlaagd door goed leesonderwijs. Op dit moment ontwikkelen we vanuit het redzaamheidsproject een kwaliteitslijst technisch lezen die u als checklijst kunt gebruiken. Aan het eind van dit schooljaar is die lijst gereed. Die lijst bevat competenties op het gebied van de houding, kennisaspecten maar vooral didactische standards die goede opbrengsten opleveren. Met betrekking tot de didactiek gaat het dan om de volgende kenmerken van een goede leesles:

1. Zie punt 11 van dit protocol.
2. De kinderen wordt duidelijk gemaakt welke vaardigheden of woordtypen ze gaan oefenen.
3. Enkele kinderen herhalen die uitleg.
4. Er wordt aangegeven wat het aanpakgedrag is van die woorden.
5. Enkele kinderen herhalen de instructie t.a.v. de aanpak.
6. Er wordt geoefend op drie niveaus: woordniveau, zinsniveau en tekstniveau.
7. Er wordt gebruik gemaakt van aansluitende technieken zoals herhalend lezen, maar ook de herhaalde zinsmethode, etc. (lit. 22)
8. Het visualiseren wordt toegepast en de bespreking van woordbetekenissen.
9. De kinderen leren de geoefende vaardigheden ook toe te passen bij het lezen in een gewoon leesboek.
10. De kinderen evalueren de les en houden dat bij in hun portfolio
11. De kinderen geven aan wat er een volgende keer nog wel extra herhaald/geoefend kan/moet worden vanuit deze les.

Kenmerkend van deze didactische cyclus is dat vaardigheden expliciet worden aangeleerd. Deze cyclus bevat componenten van EDI (lit. 14, 15, 16, 17) en de orthodidactiek (lit. 17)

In de literatuur kom je wel tegen dat kinderen met leesproblemen meer instructie nodig hebben, maar dat is onjuist. Ze hebben vooral meer oefening nodig, speciale oefenstof en meer begeleiding tijdens het lezen zelf. Dat laatste zal in artikel 5 worden

aangegeven. Belangrijk is ook te weten dat zwakke lezers weinig hebben aan het op eigen tempo zelfstandig laten lezen. Deze kinderen hebben begeleiding nodig. (lit. 19). Ook is bekend dat het niet zo is dat zwakke lezers als ze ouder worden vanzelf beter gaan lezen. Alle zwakke lezers hebben begeleiding nodig, ook de zwakke lezers zonder dyslexielabel. (lit. 20)

Een belangrijke is regel is dat kinderen tijdens de leesles minimaal 90% van de lestijd lezen. Dat kan individueel, in duo's, in groepjes of meelesen bij het lezen met de gehele groep. Dat kan vanaf papier, maar ook met een computerprogramma.
In groep 4, 5 en 6 moeten kinderen minimaal een half uur lezen per dag.

Goed leesonderwijs kenmerkt zich ook door een juiste differentiatie en bevat een indeling in 4 groepen (lit. 23):

1. kinderen die zichzelf kunnen leren lezen door goede boeken te lezen en activiteiten uit te voeren in het kader van literatuureducatie.
2. Kinderen die een leesmethode nodig hebben.
3. Kinderen die een leesmethode nodig hebben plus extra oefenstof.
4. Kinderen die een leesmethode nodig hebben plus extra oefenstof plus speciale leesbegeleiding

Een belangrijke invalshoek bij deze indeling is dat niet alleen de kinderen met ernstige leesproblemen speciale leesbegeleiding nodig hebben maar dat ook kinderen met lichtere problemen zorg nodig hebben in de vorm van extra oefenen.

Daarnaast is het belangrijk om de subgroepenstructuur regelmatig te doorbreken en kinderen niet altijd op basis van een leesniveau te plaatsen, maar kinderen met verschillende leesvaardigheden met elkaar te laten lezen. Dat is voor de groepsintegratie belangrijk, maar kan ook goed zijn voor de leesontwikkeling. De zwakke lezer kan meelesen met de betere lezer en de betere lezer kan de zwakke leerling goed corrigeren. Als de zwakke lezer een verhaal door een goede lezers voorgelezen krijgt kan dat ook de beleving van het verhaal optimaliseren. Deze vorm van differentiëren wordt aangeduid met **dynamisch differentiëren**.

Bij het aanvankelijk lezen is het belangrijk niet de herfstsignalering af te wachten, maar eerder in te grijpen. Dat kan als u weet welke kinderen er met een verhoogd risico met groep 3 beginnen.

Vul daarom eind groep 3 een dangerous signlijst voor de kinderen in. Met die lijst kunt u inschatten of het kind een verhoogde kans heeft op dyslexie.

Die lijst kunt u gratis downloaden vanaf: <https://www.pravoo.com/dyslexie-leesproblemen>

Als kleuters een verhoogde kans op dyslexie hebben, is het belangrijk om meteen vanaf het begin van groep 3 (lit. 13) speciale begeleiding te bieden in de vorm van begeleid oefenen, extra oefenen en herhaald oefenen van de stof uit de leesmethode eventueel aangevuld met speciale programma's die in artikel 5 aan de orde komen.

Goed leesonderwijs houdt er ook rekening mee dat er na de vakantie vaak een terugval is bij veel kinderen. U oefent dan met de 50% zwakste lezers de woordtypen van het afgelopen half jaar.

Hoewel er door Vernooy en Bosman regelmatig op wordt gewezen dat goed onderwijs van invloed is op de prevalentie van dyslexie stelt de inspectie in haar rapport van 2019: *Opvallend is ook dat dat er nauwelijks een relatie is tussen het percentage zwakke lezers en/of spellers en de kwaliteit van het lees- en spellingonderwijs.*

Hier wordt de indruk gewekt dat leeszwakte een onafhankelijke grootheid is die zich manifesteert los van de kwaliteit van het onderwijs. Braams geeft aan dat er geen consensus is over ondermaat onderwijs (lit. 12). Toch wordt algemeen wel aangenomen dat ondermaats onderwijs van invloed is op de leesprestatie van kinderen (lit. 14) en ook kan leiden tot pseudodyslexie.

De grote relatie met de woordenschat

Een belangrijke rol bij het lezen wordt gespeeld door het mentale lexicon. Het mentale lexicon maakt deel uit van het langetermijngeheugen. Alle woorden die we ons vanaf onze babytijd eigen maken, worden erin opgeslagen.

Citaat: *Van elk woord zijn in het mentaal lexicon verschillende eigenschappen opgeslagen. In de eerste plaats bevat een concept semantische informatie over de betekenis van een woord. Maar het bevat ook informatie over hoe een woord klinkt (akoestische informatie), hoe je het uitspreekt (fonologische informatie), hoe je het vervoegt en verbuigt (morfologische informatie), hoe je het in een zin gebruikt (syntactische informatie), in welke pragmatische situaties je het gebruikt en hoe je het schrijft (orthografische informatie). Al die verschillende soorten informatie worden wel de identiteiten van een woord genoemd.* (bron: lit. 21) Dat betekent dat woordenschatvergroting een belangrijke rol dient te spelen bij het technisch lezen. Dat is ook de reden je bij het oefenen niet alleen teksten moet oefenen, maar ook losse woorden en zeker grammaticale structuren in de vorm van zinstypen. (lit. 22) Ook het bespreken van woordbetekenissen en varianten verschijningsvormen van de woorden (morfologie) is belangrijk. In het eerste artikel heb ik de rol van het mentale lexicon geïllustreerd aan de hand van het verschijnsel van de feedbackmechanisme.

2.4 Een goed volgsysteem

Goed onderwijs is mogelijk als men een goed systeem heeft om de ontwikkeling van kinderen te kunnen volgen. Dat betekent dat kinderen minimaal tweemaal per jaar getoetst moeten worden en het betekent ook dat het systeem de 4 typen kinderen moet kunnen onderscheiden.

2.5 Twee tips m.b.t. de preventie van spellingproblemen

Hoewel het in deze serie vooral gaat over problemen met het technisch lezen wil ik aan het eind van dit artikel wijzen op twee belangrijke aspecten van het spellingonderwijs. Die twee tips hebben betrekking op het gegeven dat veel spellingproblemen te maken hebben met het feit dat kinderen niet goed nadenken VOORDAT ze een woord opschrijven. Het gaat dan om:

- A. Het principe van het geschreven hele woord
- B. De procesgerichte benadering

Download gratis de informatie op: <https://www.pravoo.com/dyslexie-leesproblemen>

Literatuur

- **Lit. 1 Koning, Luc (2019)** Dyslexie; wat is het? (deel 1 van 10-delige serie gepubliceerd op LinkedIn.
- **Lit. 2 Inspectie van het onderwijs (2019)** Dyslexieverklaringen (blz. 31). Utrecht. Zie: [file:///C:/Users/info/Downloads/Rapport+Dyslexieverklaringen+verschillen+tussen+scholen+nader+bekeken%20\(13\).pdf](file:///C:/Users/info/Downloads/Rapport+Dyslexieverklaringen+verschillen+tussen+scholen+nader+bekeken%20(13).pdf)
- **Lit. 3 Vernooy, Kees (2010)**. Effectief omgaan met risicolezers (blz. 11). Amersfoort, CPS.
- **Lit. 4 Leij, Aryan van der (2017)**, Dit is dyslexie (blz. 102-110) . 's-Hertogenbosch, LannooCampus
- **Lit. 5 Vernooy, Kees (2010)**. Effectief omgaan met risicolezers (blz. 41). Amersfoort, CPS.
- **Lit. 6 Bakel, Hedwig van en Roel de Groot & Jan van der Ploeg (2012)** Van klein tot groot. De ontwikkeling van het jonge kind. Antwerpen, Garant.
- **Lit. 7 Bonset, Helge en Mariëtte Hoogeveen (2012)**. Technisch lezen in het basisonderwijs. Enschede SLO.
- **Lit. 8 Jelier, Winnifred (2018)** Alles op een rij (blz., 21). Meppel, Ten Brink
- **Lit. 9 Koning, Luc (2019)** Verantwoord diagnosticeren in: Logopedie, jaargang 32, juli-augustus 2019. Belsele, Vlaamse vereniging voor logopedisten
- **Lit. 10** <https://nos.nl/artikel/2157214-hoogleraren-dyslexie-is-vooral-gevolg-van-slecht-onderwijs.html>
- **Lit. 11** http://old.aup.nl/wosmedia/3383/vol_20_nr_3_-_vergelijkend_onderzoek_naar_methoden_voor_aanvankelijk_leesonderwijs.pdf
- **Lit. 12 Braams, T. (2019)**, Handboek dyslexie (blz. blz. 280). Amsterdam, T. Braams & Boom uitgevers
- **Lit. 13 Leij, Aryan van der (2017)**, Dit is dyslexie (blz. 100). 's-Hertogenbosch, LannooCampus.
- **Lit. 14 Braams, T. (2019)**, Handboek dyslexie (blz. blz. 159). Amsterdam, T. Braams & Boom uitgevers
- **Lit. 15 Leenders, Yvonne en Ferdy Naafs, Ingrid van den Oord (2015)** Effectieve instructie. Amersfoort, CPS.
- **Lit. 16 Hattie, John (2015)** Leren zichtbaar maken. Rotterdam, Bazalt.
- **Lit. 17 Hollingsworth & Silvia Ybarra (2017)** Expliciete Directe instructie. Huisen, Pica.
- **Lit. 18 Koning, Luc. (1988)**Praktijkboek orthodidactische technieken. Groningen, Wolters-Noordhoff.
- **Lit. 19 Vernooy, Kees (2010)** Effectief omgaan met risicolezers (blz. 55). Amersfoort, CPS.
- **Lit. 20 Vernooy, Kees (2010)** Effectief omgaan met risicolezers (blz. 65). Amersfoort, CPS.
- **Lit. 21** https://www.lesintaal.nl/documents/doc_32706.htm
- **Lit. 22 Koning, Luc (2018)** DMT-oefenmap. Daarle, Pravoo
- **Lit. 23 Bonset, Helge en Mariëtte Hoogeveen (2012)**. Technisch lezen in het basisonderwijs (blz. 81). Enschede SLO.
- **Lit. 24** (<https://berkel-b.nl/post/en-nog-steeds-wordt-er-geshopt-in-de-dyslexiezorg>)